

Maciej Zachara

Wspomnienie Najświętszej Maryi Panny Królowej

Salvatoris Mater 6/3, 119-125

2004

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Pobożność maryjna, tak prywatna jak liturgiczna, już od czasów średniowiecza przyznawała Maryi tytuł Królowej. Dowodem na to mogą być np. liczne wizerunki Maryi, na których jest Ona przedstawiona na tronie lub z koroną na głowie (np. mozaiki w absydach rzymskich bazylik Santa Maria in Domnica oraz Santa Maria Maggiore) oraz antyfony maryjne *Salve Regina*, *Ave Regina coelorum* czy *Regina coeli*. Na odrębne liturgiczne wspomnienie Najświętszej Maryi Panny Królowej trzeba było poczekać aż do XX wieku. Niniejszy artykuł stanowi prezentację liturgicznej teologii tego wspomnienia na podstawie liturgicznych tekstów mszalnych (czytań i eucharystii), w zestawieniu z tekstami sprzed reformy liturgicznej. Prezentacja jest poprzedzona krótkim rysem historycznym.

1. Rys historyczny

Wprowadzenie do kalendarza liturgicznego święta Najświętszej Maryi Panny Królowej (w randze święta II klasy) nastąpiło w 1954 r. (Rok Maryjny). Lata pięćdziesiąte ubiegłego stulecia były, jak określił to R. Laurentin, apogeum ruchu maryjnego¹. Bodźcem do zintensyfikowania ruchu na rzecz specjalnego obchodu poświęconego królewskości Maryi było wprowadzenie w 1925 r. święta Chrystusa Króla². Zatem święto Maryi Królowej jest samo przez się doskonałym przykładem nurtu chrystotypicznego, charakterystycznego dla głównego nurtu teologii i pobożności maryjnej w tamtym okresie. Dla nowego święta wybrano datę 31 maja.

W propozycjach zgłaszanych na Sobór Watykański II w okresie przygotowawczym, około 400 Ojców sugerowało ogłoszenie nowego dogmatu maryjnego, w tym 20 postulowało zdogmatyzowanie nauki o królewskości Maryi³. Jak wiadomo, Sobór poszedł jednak inną drogą, nie decydując się na ogłaszanie nowych dogmatów, zamiast tego ukazując osobę Maryi i Jej posłannictwo w szerokiej perspektywie biblijnej i historiozbowczej. W soborowej Konstytucji dogmatycznej

Maciej Zachara MIC

Wspomnienie Najświętszej Maryi Panny Królowej

SALVATORIS MATER
6(2004) nr 3, 119-125

¹ R. LAURENTIN, *Matka Pana. Krótki traktat teologii maryjnej*, Warszawa 1989, 134.

² M. RIGHETTI, *Storia liturgica*, t. II: *L'anno liturgico. Il Breviario*, Milano 1969³, 395.

³ Zob. S.C. NAPIÓRKOWSKI, *Trudne dojrzewanie mariologii soborowej*, w: S.C. NAPIÓRKOWSKI, J. USIĄDEK, *Matka i Nauczycielka. Mariologia Soboru Watykańskiego II*, Niepokalanów 1992, 25.

o Kościele tajemnica królewskości Maryi została ściśle złączona z misterium Jej wniebowzięcia⁴.

Gdy chodzi o święto Maryi Królowej, to w ramach dyskusji nad reformą kalendarza liturgicznego pojawiła się ze strony *Consilium* sugestia o przyznaniu tej celebracji rangi wspomnienia dowolnego, co jednak spotkało się z krytyką ze strony Kongregacji do spraw Doktryny Wiary, opowiadającą się za przyznaniem jej rangi wspomnienia obowiązkowego i utrzymaniem daty 31 maja. Ostatecznie zgodzono się na przyznanie celebracji liturgicznej tajemnicy Maryi Królowej rangi wspomnienia obowiązkowego, ustalając jednak datę obchodu na 22 sierpnia, traktując je jako swego rodzaju „oktawę” Wniebowzięcia, jego dopełnienie i ukoronowanie (na 31 maja przeniesiono święto Nawiedzenia Maryi, obchodzone wcześniej 2 lipca)⁵. W tym samym duchu interpretował wspomnienie Maryi Królowej papież Paweł VI w adhortacji *Mariialis cultus* (1974 r.), omawiając je łącznie z uroczystością Wniebowzięcia, a nie pośród „świąt mniejszych”⁶.

2. Teksty liturgiczne wspomnienia Najświętszej Maryi Panny Królowej

Celem dalszej części artykułu jest próba nakreślenia teologicznej treści wspomnienia Najświętszej Maryi Panny Królowej, tak jak to wynika z tekstów liturgicznych. Drogą do osiągnięcia tego jest porównanie tekstów liturgicznych w aktualnie obowiązującym *Mszale rzymskim* z 2002 r. (MR 2002)⁷ oraz w *Ordo Lectionum Missae* z 1981 r. (OLM 1981) z tekstami sprzed Soboru, zawartymi w *Missale Romanum* z 1962 r. (MR 1962)⁸.

⁴ Na koniec Niepokalana Dziewica, zachowana wolną od wszelkiej skazy winy pierworodnej, dopełniwszy biegu życia ziemskiego z ciałem i duszą wzięta została do chwały niebieskiej i wywyższona przez Pana jako Królowa wszystkiego. LG 59.

⁵ Zob. A. BUGNINI, *La riforma liturgica (1948-1975). Nuova edizione riveduta e arricchita di note e supplementi per una lettura analitica* (Bibliotheca Ephemerides Liturgicae – Subsidia 30), Roma 1997², 310-311.

⁶ *Uroczystość Wniebowzięcia ma swoje świąteczne przedłużenie w obchodzonym osiem dni później wspomnieniu Najświętszej Maryi Panny Królowej. W tym dniu kontempluje się Tę, która siedząc obok Króla wieków, jaśnieje jako Królowa i wstawia się jako Matka. PAWEŁ VI, Adhortacja apostolska „Mariialis cultus” o należytych kształtowaniu i rozwijaniu kultu Najświętszej Maryi Panny, 6.*

⁷ Teksty na wspomnienie Najświętszej Maryi Panny Królowej w MR 2002 pozostają te same, co w poprzedniej edycji *Mszalu* z 1975 r. Gdy chodzi o polskie tłumaczenie, to jeśli nie zaznaczam inaczej, posługuję się tekstem z *Mszalu rzymskiego dla diecezji polskich*, Poznań 1986, 159°-160°.

⁸ Korzystam z wydania: *Missale Romanum anno 1962 promulgatum*, ed. C. JOHNSON, A. WARD (Bibliotheca Ephemerides Liturgicae – Subsidia. Instrumenta

2.1. Czytania mszalne

Zarówno *Missale Romanum* z 1962 r. (MR 1962), jak *Ordo Lectio-nis Missae* z 1969-1981 r. (OLM 1981) przewidują Ewangelię o zwiastowaniu. Warto jednak zauważyć pewną drobną różnicę. MR 1962 kończy perykopę ewangeliczną na słowach anioła Gabriela: *Będzie panował nad domem Jakuba na wieki, a Jego panowaniu nie będzie końca* (Łk 1, 34). OLM 1981 natomiast doprowadza narrację o zwiastowaniu do końca (Łk 1, 38). Ta drobna z pozoru różnica po-ciąga za sobą nieco odmienne ujęcie teologii wspomnienia. W ujęciu MR 1962 należy widzieć królowanie Maryi jako udział w królowaniu Chrystusa. OLM 1981 również pozwala na takie ujęcie, ale określa także, na czym polega owo królowanie Maryi: na byciu służebnicą Pańską, wchodzącą w pełnienie planu Bożego i zgadzającą się na to, aby spełniało się Jego słowo.

Śpiew przed Ewangelią w MR 1962 jest następujący: *Witaj, Kró-łowo miłosierdzia, Ty broń nas przed wrogiem i przyjmij w godzinę śmierci*. Z kolei OLM 1981 jako werset śpiewu przed Ewangelią po-daje słowa Łk 1, 28: *Zdrowaś Maryjo, łaski pełna, Pan z Tobą, błogo-sławiona jesteś między niewiastami*. W MR 1962 dochodzi zatem do głosu motyw uciekania się do opieki Maryi jako Królowej, natomiast OLM 1981 zachowuje zasadę, że śpiew przed Ewangelią stanowi bezpośrednio wprowadzenie do samej Ewangelii i podaje cytat wzię-ty z proklamowanej perykopy. Cytat ten wskazuje na uprzedzający łaskawy wybór Boga jako na źródło wywyższenia Maryi.

Jako pierwsze czytanie MR 1962 podaje tekst Syr 24, 5. 7. 9-11. 30-31 (Wulg.). Jest to mowa uosobionej Bożej Mądrości, wychodzącej z ust Najwyższego, pierworodnej wobec wszelkiego stworzenia, zamieszkującej na wysokościach, mającej tron w słupie obłoku i pa-nującej nad każdym ludem. Dawna tradycja Kościoła interpreto-wała starotestamentowe teksty o Bożej Mądrości chrystologicznie, i w takim razie należałoby rozumieć to czytanie, w kontekście liturgii dnia, jako udział Maryi w królowaniu Chrystusa. Mogło też chodzić o interpretację wprost mariologiczną, według zasady sensu przystoso-wanego, i oznaczałoby wówczas afirmację królewskości samej Maryi. To pierwsze znaczenie wydaje się jednak prawdopodobniejsze, na co wskazuje następujący po czytaniu Graduał. Jest on kombinacją dwu tekstów: Ap 19, 16 – *A na szacie i na biodrze swym ma wypisane imię Król królów i Pan panów* (apokaliptyczny tekst mówi tu o zwycięskim

Liturgica Quarreriensia. Supplementa 2), Roma 1994. Formularz Mszy w święto *Beatae Mariae Virginis Reginae*, 540-541. Tłumaczenie własne.

Słowiem, którym jest Chrystus) oraz Ps 45, 10 – *Królowa w złocie z Ofiru stoi po Jego prawicy*. Obraz psalmicznej królowej należy odnieść do samej Maryi i wówczas cały Graduał, a pośrednio także i pierwsze czytanie, nabiera sensu afirmacji królewkości Maryi jako udziału w panowaniu Chrystusa. W Okresie Wielkanocnym Graduał był następujący: *Alleluja, alleluja. Błogosławiona jesteś, Dziewico Maryjo, która wytrwałaś pod krzyżem Pana. Alleluja. Teraz razem z Nim królujesz na wieki. Alleluja*. OLM 1981 proponuje natomiast jako pierwsze czytanie Iz 9, 1-6 (proroctwo o narodzinach Dziecięcia i Jego wiecznym panowaniu). W kontekście liturgii dnia czytanie to należy interpretować jako afirmację królowania Chrystusa, w którym Maryja uczestniczy ze względu na swą szczególną misję, zwłaszcza w misterium wcielenia.

Można zatem powiedzieć, że czytania biblijne w liturgii posoborowej w większym stopniu, niż w liturgii przedsoborowej, biorą pod uwagę kontekst historiozobawczy i uwzględniają rolę Maryi w misterium Chrystusa.

2.2. Euchologia

Oratio (czyli Kolekta) w MR 1962 jest następująca: *Daj, prosimy Cię, Panie, abyśmy, którzy obchodzimy wspomnienie Najświętszej Maryi Panny naszej Królowej, wsparci Jej obroną, zasłużyli otrzymać pokój w życiu obecnym i chwałę w życiu przyszłym*.

W aktualnym *Mszale rzymskim* (MR 2002) Kolekta na wspomnienie 22 sierpnia brzmi tak: *Boże, Ty ustanowiłeś Rodzicielkę Twojego Syna naszą Matką i Królową, spraw, abyśmy za Jej wstawiennictwem osiągnęli chwałę przygotowaną dla Twoich dzieci w królestwie niebieskim*.

Obydwie modlitwy mówią o otrzymaniu przez wierzących pomocy od Boga przy udziale Maryi, ale różnie rozkładają akcenty. Aktualna Kolekta jest nieco bardziej powściągliwa w akcentowaniu działania Maryi (mówi o wstawiennictwie, dawniejsza *Oratio* mówiła o pomocy), silniej też uwypatnia aspekt eschatologiczny. *Oratio* z MR 1962 zawierała również prośbę o dary na czas życia doczesnego, czego nie czyni Kolekta z MR 2002, bardziej rozbudowująca temat przyszłej chwały. To poszerzenie wątku eschatologicznego wydaje się czymś bardzo stosownym i zrozumiałym, jeśli weźmie się pod uwagę sens wspomnienia Maryi Królowej w odnowionej liturgii, jako swego rodzaju dopełnienie uroczystości Wniebowzięcia, celebracji o treści *par excellence* eschatologicznej. Kolekta z MR 2002 nieco bardziej

akcentuje temat wspólnoty powołania Maryi i naszego. Naszym powołaniem, jako Bożych dzieci, jest osiągnięcie przygotowanej dla nas chwały, w której Maryja uczestniczy już w pełni. Zauważmy także, że aktualna Kolekta, w odróżnieniu od modlitwy z MR 1962, ściśle łączy temat królowania Maryi z Jej macierzyństwem. To zestawienie powinno zapobiec niebezpieczeństwu wszelkich akcentów triumfalistycznych lub przenoszeniu na królewskość Maryi jakichkolwiek wyobrażeń wziętych z idei ziemskiego panowania. Królowanie Maryi ma swe źródło w łasce Bożego macierzyństwa, którego kontynuacją jest macierzyństwo wobec Bożych dzieci.

Porównując Sekretę z MR 1962⁹ z Modlitwą nad darami z MR 2002¹⁰ oraz Postcommunio z MR 1962¹¹ z Modlitwą po Komunii z MR 2002¹², warto zauważyć, że aktualne modlitwy zawierają akcenty maryjne bardziej stonowane, natomiast silniej dochodzi do głosu wątek ściśle eucharystyczny, podstawowy dla tych modlitw. W Sekrecie MR 1962 mowa jest o zbawczym charakterze pomocy Maryi, natomiast aktualna modlitwa kładzie nacisk na człowieczeństwo Chrystusa jako narzędzie zbawienia. Postcommunio MR 1962 silnie akcentuje temat oddawania czci Maryi podczas Eucharystii sprawowanej w Jej wspomnienie. Modlitwa po Komunii MR 2002 bardzo wycisza ten temat i wysuwa na pierwszy plan temat Eucharystii jako zadatku wiecznej uczty. Temat oddania czci Maryi nie jest usunięty, ale zostaje włączony w tę zbawczą perspektywę: nasze oddanie czci wobec Maryi stanowi etap na drodze do eschatologicznej uczty w królestwie Bożym.

⁹ *Przyjmij, prosimy Cię, Panie, dary radującego się Kościoła, spraw, aby przy pomocy zasług Najświętszej Maryi Panny Królowej posłużyły nam one do zbawienia.*

¹⁰ *Obchodząc wspomnienie Najświętszej Maryi Panny, składamy Tobie, Panie, nasze dary i prosimy, aby nas wspomagało człowieczeństwo Tego, który sam siebie ofiarował na krzyżu jako niepokalaną Ofiarę* (tłum. własne). Oficjalny przekład z 1986 r. nie akcentuje tak wyraźnie człowieczeństwa Chrystusa jako narzędzia zbawienia: *Prosimy, aby nas wspomagał Twój Syn, który stał się człowiekiem i oddał swe życie na krzyżu jako niepokalana ofiara.*

¹¹ *Złożywszy, Panie, Najświętszą Ofiarę dla uczczenia święta Maryi naszej Królowej, prosimy, aby było dla nas zbawienne wstawienictwo Tej, na której cześć z radością złożyliśmy nasze dary.*

¹² *Przyjąwszy, Panie, niebiańskie sakramenty, pokornie Cię prosimy, abysmy obchodząc wspomnienie Najświętszej Maryi Panny, stali się godnymi udziału w uczcie wiecznej* (tłum. własne, nieco odbiegające od przekładu oficjalnego, jednakże bez żadnych różnic teologicznych).

3. Podsumowanie

Wspomnienie Najświętszej Maryi Panny Królowej to dobry przykład na to, jak odnowa liturgiczna w Kościele szła w parze z odnową teologiczną. Przed Soborem było to święto afirmujące przede wszystkim samą królewskość Maryi jako Jej udział w królowaniu Chrystusa, zgodnie z dominującym w tamtym okresie w teologii i pobożności maryjnej nurtem chrystotypicznym. Akcentowano też władztwo Maryi, Jej triumf nad nieprzyjaciółmi, co było również pewnym odbiciem ówczesnej sytuacji Kościoła, który tracąc posiadaną uprzednio pozycję w świecie, silnie zaznaczał swoją opozycję wobec sekularyzującego się świata. Po reformie Soboru Watykańskiego II z tekstów liturgicznych znikły wszelkie sformułowania mogące utożsamić królewskość Maryi z ziemskim panowaniem. Królewskość Maryi, powiązana z tajemnicą Jej wniebowzięcia poprzez nową datę celebracji, została osadzona na głębszych podstawach teologicznych, jako konsekwencja Jej misji Bożej Rodzicielki oraz duchowej Matki wierzących, których powołaniem jest również osiągnąć chwałę przygotowaną dla Bożych dzieci. Odnowiona liturgia akcentuje także wiarę Maryi i Jej dyspozycyjność wobec słowa Bożego jako cnoty „królewskie”, które winien naśladować każdy chrześcijanin.

Ks. dr Maciej Zachara MIC

Wyższe Seminarium Duchowne Księży Marianów (Lublin)

ul. Bazylianówka 54 B

PL - 20-160 Lublin

e-mail: maciej.zachara@wp.pl

La memoria della Beata Vergine Maria Regina

(Riassunto)

L'articolo tratta della memoria della Beata Vergine Maria Regina (il 22 agosto). Attraverso una breve esposizione storica e l'analisi comparativa dei testi liturgici preconciliari e postconciliari si cerca di delineare il contenuto teologico della memoria. La memoria è un esempio come il rinnovamento liturgico è inseparabile dal rinnovamento teologico. Il contenuto teologico della celebrazione rinnovata corrisponde bene alla teologia mariana odierna. Mentre la liturgia prima del Concilio metteva in rilievo soltanto la regalità di Maria come partecipazione nella regalità del Cristo, la liturgia rinnovata cerca di contemplare la regalità di Maria nel contesto teologico più ampio e più approfondito. La regalità di Maria viene celebrata per rapporto alla solennità dell'Assunzione della Beata Vergine Maria (vedi la data: il 22 agosto, l'ottavo giorno dopo l'Assunzione) e l'orazione Colletta

della memoria collega il mistero di regalità di Maria con la sua maternità. Così il mistero di Maria Regina si fonda sulla sua missione della Madre del Figlio di Dio, prolungata nella sua maternità nei confronti dei cristiani - membra del Corpo di Cristo. La liturgia della Parola mette in rilievo la sovranità del Figlio di Dio, e, annunciando la sua nascita, indirettamente permette di cogliere il ruolo di Maria nel mistero dell'Incarnazione (la lettura profetica: Is 9, 1-6). Anche il brano evangelico (Lc 1, 26-38) si concentra sull'Incarnazione e su sovranità del Figlio di Dio, ma allo stesso tempo mette in rilievo le caratteristiche “regali” di Maria come serva di Dio e l'ascoltatrice della sua Parola.